

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 11 juli 2021

Eind in zicht?

Kees Kok

Ergens tussen het jaar 69 en 96 van onze jaartelling - laten we zeggen in het jaar 84 - schreef Johannes op het Griekse eiland Patmos zijn Openbaring, ook wel Apocalyps genoemd, het laatste boek van de bijbel, van Thora en Evangelie. Johannes was naar Patmos verbannen omdat hij te veel messiaans oproer kraaide door als een klokkenluider te getuigen van de waarheid: de schijnbaar oneindige macht van het beest in mensen, met zijn beestachtige geweld, onderdrukking en slavernij.

In 1948 schreef George Orwell, als vrijwillige balling op het Schotse eiland Jura, zijn visionaire boek, *1984*. Orwell was als socialist teleurgesteld in zijn voormalige kameraden en een fervent bestrijder van stalinisme, kapitalisme en fascisme.

In de Apocalyps gaat het onder andere over 'het zevenkoppige beest met tien horens oprijzend uit de zee' (hoofdstuk 13). Daarmee doelt Johannes op het Romeinse Rijk waar in die dagen keizer Domitianus als een *Big Brother* heerste over een volk dat voor het overgrote deel - er is zelfs sprake van 95 procent - uit slaven bestond, uit 'slaaf gemaakt', zeggen we sinds kort.

Orwell had één grote angst: het verlies van de menselijke vrijheid of erger nog: het verlies van het verlangen naar vrijheid. Hij schreef ergens: 'Misschien is het mogelijk een mensenras te kweken zonder verlangen naar vrijheid, zoals je koeien zonder hoorns kunt kweken.' En hij herinnert ons eraan dat in de Oudheid beschavingen die op slavernij berustten soms wel vierduizend jaar hebben standgehouden. In *1984* verdwijnt met alle vrijheid ook alle liefde en houdt de geschiedenis op te bestaan. 'Alles vervaagde in de mist. Het verleden was uitgewist, het uitwissen was vergeten, de leugen werd waarheid,' aldus Orwell.

Johannes' visioenen over het beest en Orwell's *1984* doen ons vandaag denken aan China met zijn honderd-jarige Partij, waar Xi Jinping als een nieuwe Domitianus heerst met een soort mix van stalinisme, communisme, kapitalisme. Een zevenkoppige draak, oprijzend uit de Chinese Zee. De Big Brother, voor wie alle Chinezen, ook die van Hong Kong en straks die van Taiwan, en de Tibetanen en Oeigoeren, slaafs hun hoofd en knieën moeten buigen. 'Tot niemand meer van hopen weet of anders wil.' In China wordt gepoogd elke herinnering aan de hongerdood van tientallen miljoenen tijdens de Grote Sprong Voorwaarts en de waanzin van de Culturele Revolutie uit te wissen. Wie dat wel wil gedenken, wordt beschuldigd van 'historisch nihilisme'.

In een lied van Huub Oosterhuis uit de jaren zestig van de vorige eeuw staan de regels:

God weet komen de Chinezen
onze kronen onze kerken,
zullen branden onvolprezen.

Dat heeft hij later veranderd in:

Al dat werk van onze handen
onze kronen onze kerken

als een strovuur zal het branden.

Maar de Chinezen zijn inmiddels wel in veel landen gekomen, vooral in Afrika, maar ook in Europa. Hun zijderoute zoekt als water overal zijn weg, zij het vooralsnog zonder brandende kerken en kronen. Vormen zij vandaag werkelijk een bedreiging voor ons, voor de wereld, voor onze westerse, 'christelijke' beschaving?

Maar wat is die 'beschaving' dan, door wie wordt die vertegenwoordigd? Hebben Europa's voormalige slavenhandelaars het verleden niet ook heel lang verzwegen en uit de schoolboeken geweerd, net als nu de Chinezen? De 'christelijke' kolonisten hebben overal ter wereld inheemse volkeren uitgemoord en tot tweederangsburgers gemaakt - in Noord-en Zuid-Amerika, Australië, Nieuw Zeeland. In Canada zijn onlangs honderden graven gevonden van inheemse kinderen die op grote schaal werden verwaarloosd, mishandeld en misbruikt in katholieke internaten. Bolsonaro, Orban, Poetin, Loekasjenko zijn erop uit hun eigen bevolking de vrijheid af te leren. China is niet het eerste en enige land dat zijn verleden probeert te verdoezelen en andere etniciteiten gelijk wil schakelen.

Orwell ziet op Jura de toekomst somber in. Na het verdwijnen van de vrijheid, het verlangen naar vrijheid, de liefde en de geschiedenis in 1984, rest alleen nog een mistig hier en nu. Twee jaar na het schrijven van die 'Apocalyps' sterft hij gedesillusioneerd aan zijn tuberculose. Johannes schetst op Patmos ook geen vrolijk beeld van de toekomst, maar tegenover de verschrikkingen van het zevenkoppige beest uit de zee rijst uiteindelijk de utopie op van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, van een schitterend nieuw Jeruzalem, neerdalend uit de hemel. Johannes ziet in de mist van de geschiedenis de lichtende gestalte opdoemen van de mensenzoon. Geen krachtpatser, geen machthebber, maar een slachtoffer, een gekruisigde messias, een lam van een mens dat geslacht is, maar dat zijn slachters heeft overleefd, het beest heeft overwonnen en definitief een eind maakt aan de wereld waarin de ene mens een wolf is voor de andere. Is dat niet naïef?

Kun je dat nog geloven als je het wereldnieuws op de voet volgt? En als je de laatste alarmerende rapporten over de klimaatverandering leest en je ziet halve continenten op de wereldkaart rood kleuren en in brand vliegen? Nee, niet het communistische rood van de Chinezen, maar het rood van de opwarming en uitdroging van 'onze zuster moedertje aarde' door 'onze broeder zon', zoals Franciscus van Assisi ze nog vertrouwelijk noemde. Maar de mens heeft de relatie tussen zon en aarde verstoord. Kan hij die nog herstellen, nu de tijd zo dringt? De klimaatcrisis lijkt nu wel de meest bedreigende, vuurspuwende kop van het beest. Zijn er in de wereld wel genoeg lammeren die al zijn zeven koppen het hoofd kunnen bieden? Genoeg Greta Thunbergs, Navalny's en irritante Peter R. de Vriezen om het aanschijn van de aarde te vernieuwen? Johannes noemt in zijn visioenen ergens het getal 144.000. Dat zou je vandaag misschien kunnen zien als symbolische aanduiding voor de klokkenluiders en voorlopers van deze wereld, het beperkte, maar uiteindelijk afdoende aantal compromisloze en onvermoeibare zoekers naar recht en gerechtigheid.

Het visioen van Johannes op Patmos is gebaseerd op het onwankelbare vertrouwen dat het, ondanks alle dreiging van het tegendeel, goed komt met de wereld, omdat die in beginsel goed geschapen is, de mens zelfs zeer goed. Dat de Schepper zijn schepping nooit zal laten varen. Altijd en eeuwig is hij, in met en door zijn 'gelovigen', zijn vertrouwelingen, in gevecht

met de chaos die haar bedreigt, de machten van de duisternis, de beesten, de weerwolven, de draken. Dat is ook het ongelooflijke vertrouwen waar Job ijzerenheilig aan vasthoudt, terwijl alles en iedereen om hem heen sterft en er van hemzelf slechts een schim overblijft.

Gaat de Apocalyps, gaat 1984 over een eindtijd, over een naderend einde, de ondergang van mensheid en wereld? Na het jaar 84 is de wereld niet vergaan, na 1984 ook niet. En is niet elke tijd een 'eindtijd'? Zo moet het in elk geval wel voelen in tijden van extreme nood, van oorlog en honger, onderdrukking en massamoord. Maar Is niet elk moment voor elk mens beslissend? Komt het er niet altijd op aan om te leven alsof deze dag je laatste kan zijn? Wij leven maar één keer en kort, de meesten van ons zeventig jaar, tachtig als we sterk zijn, zegt dichter van Psalm 90, al zou daar hij vandaag 90 van maken. 'En opeens is het uit en vliegen wij heen.' Dat is voor ieder mens het einde van *zijn* wereltijd. En daarom moeten wij leren onze dagen, dag voor dag, te waarderen en wijs te worden dwars door onze moeite en ons verdriet heen. Ook het verdriet om deze wereld en de moeite die wij doen om er een vleugje aan te verbeteren.

Een ekklesia kan in elk geval voor geen enkele ondergangsvoorstelling, hoe realistisch ook, capituleren. Zij koestert de revolutionaire messiaanse hoop, die de kern is van het 'goede nieuws', het *eu-angelion* van heel de bijbel, tegen alle schijn van het tegendeel in. Door te blijven geloven in het goede. Dat mensen deugen. Door zelf nooit met de wolven mee te huilen en altijd de kant te kiezen van weerloze lammeren. Door zelf te worden als een lam, wegdragend onrecht, kwaad en schuld, de wereld uit, ieder zijn deel, ieder naar vermogen. Als we dát zouden kunnen!